

Közép-európai közvélemény:

Nemzetek kedveltsége és
elutasítottsága a visegrádi
országokban

Kelet-közép-európai összehasonlítás

A Central European Opinion Research Group
(CEORG) havi rendszeres közvéleménykutatása

2000 . október

CEORG – Central European Opinion Research Group

A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research Group, CEORG) három közép-kelet-európai ország, Csehország, Magyarország és Lengyelország egy-egy, társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása. A közös intézmény 1999. január 1. óta működik. Alapítói:

IVVM – Institut pro výzkum veřejného mínění (Csehország)

TÁRKI – Társadalomkutatási Intézet Rt. (Magyarország)

CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej (Lengyelország)

Az együttműködés keretén belül minden hónapban egy, a három országban azonosan megfogalmazott, négy-öt kérdésből álló blokk kerül az Omnibusz kérdőívekre. A kérdések minden hónapban egyetlen témára vonatkoznak. A témák között találunk olyanokat, melyek periodikusan, féléves vagy éves gyakorisággal megkérdezésre kerülnek. Így félévente mindhárom országban, a felnőttkorú lakosságot reprezentáló minta tagjait arra kérjük, értékeljék saját anyagi helyzetüket és az ország gazdasági állapotát, illetve megkérdezzük őket várakozásaikról is ezen a két területen. Ezzel egyidőben azt is tudakoljuk, miként vélekednek saját országuk kormányának és az ellenzéknek a legutóbbi parlamenti választások óta eltelt időszakban kifejtett tevékenységéről, valamint a demokrácia állapotáról. Éves gyakorisággal érdeklődünk a három ország lakosainak a NATO-tagsággal és az európai uniós csatlakozással kapcsolatos véleményéről. A nem állandó kérdések között a legkülönbözőbb, a társadalomkutatás szempontjából releváns témakörök szerepelnek. Az ily módon rendelkezésre álló adatok alapján gyorsjelentések és publikációk készülnek.

Az adatfelvételtől

Az adatfelvétel mindhárom országban személyes megkérdezés révén, az egyes országok felnőttkorú lakosságát nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentáló mintán készül. A mintanagyság Csehországban 1000-, Magyarországon 1500-, Lengyelországban 1100 fős. Az adatok elemzéséből minden hónapban gyorsjelentés készül.

Nemzetek kedveltsége és elutasítottsága a visegrádi országokban

Októberi kérdőívünkben arra is választ kerestünk, hogy a közép-kelet-európai nemzetek mennyire tartanak rokonszenvesnek vagy éppen ellenszenvesnek különböző, kontinentális európai, angolszász és ázsiai nemzeteket. 24 nemzetet, népet – beleértve a megkérdezettét is – soroltunk fel és mindegyik esetében arra kértük a válaszadókat, hogy egy hétfokú skálára vetítve mondják meg, mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek a számára a felsorolt nemzetek, népek tagjai. A kérdést Magyarországon kívül Csehországban, Lengyelországban és Litvániában is ugyanakkor, ugyanolyan módon feltették az országok felnőtt korú lakosságát reprezentáló minta tagjainak. A minta elemszáma Csehországban 998 fő, Lengyelországban 1048 fő, Litvániában pedig 1006 fő volt.

Mind a magyarok, mind a csehek, mind pedig a lengyelek saját nemzetük tagjait találják a legrokonszenvesebbnek. A hétfokú skálán mért válaszok átlaga 6,00 közelében volt, Lengyelországban valamivel felette, Magyarországon és Csehországban pedig valamivel alatta. A lengyelek 90%, a magyarok és a csehek körülbelül 80%-a tartja rokonszenvesnek saját nemzetének fiait és lányait. A litvánok esetében ezekkel az adattokkal nem rendelkezünk. A továbbiakban, az összehasonlító elemzésekben nem vesszük figyelembe a saját nemzetbeliek megítélését.

A négy ország lakóinak véleményeiben fontos hasonlóságokat és különbségeket találunk. Az első lényeges hasonlóság, hogy a legrokonszenvesebb nemzetek között minden esetben ott találjuk a nyugat-európaiakat (svédek, franciák, olaszok, németek) és az angolszászokat (angolok, amerikaiak). Így például a svédeket a magyarok és a litvánok is – a válaszok átlaga alapján – első helyre tették, a csehek a harmadikra, a lengyelek az ötödikre. Szintén rendkívül rokonszenvesnek bizonyultak a franciák, akiket a csehek, a lengyelek és a litvánok is a második helyre soroltak, a magyarok pedig a hatodikra. Hasonló az angolok és az olaszok megítélése is. Az amerikaiak esetében a vélemények kicsit megosztottabbak. A lengyelek őket találták a legrokonszenvesebbnek, a magyarok is a harmadik helyre tették őket, a csehek azonban csak a hatodikra, a litvánok pedig a hetedikre. Ezek az eredmények megalapozhatnak egy olyan feltevést, mely szerint a legkedveltebb nemzetekről alkotott vélemények alapja elsősorban a személyes, mint inkább a kollektív, a történelmen keresztül megélt tapasztalatszerzés és jelenlegi aspirációk, jövőképek. Ez legmarkánsabban a lengyeleknél jelenik meg, hiszen az amerikaiakkal és a franciákkal szembeni nagyfokú rokonszenv nyilvánvalóan nem független a lengyel és a francia, valamint a lengyel és az amerikai nép alapvetően pozitív történelmi tapasztalataitól. Hasonló okokra vezethető vissza a németek nagyfokú elutasítottsága a csehek és a lengyelek, és viszonylagos kedveltsége a magyarok vagy a litvánok között. Az oroszok elutasítottsága mindegyik országban szintén nem független a többszörösen is negatív élményekből táplálkozó kollektív emlékezettől. Ugyanehhez a csoporthoz lehet még sorolni a japánokat, akik megítélésük alapján inkább a fejlett nyugati államokhoz, mint a többi ázsiaihoz tartoznak.

A közép-kelet-európai nemzetek megítélését két szempont mindenképpen befolyásolhatta. A földrajzi és az ettől nem független politikai nyugat-kelet tengely meghatározónak tűnik a vélemények szempontjából. A visegrádi országok lakói nagyobb rokonszenvvel fordulnak a többi visegrádi és a Jugoszlávia romjain létrejövő legkisebb, leggazdagabb és az EU-csatlakozás szempontjából egyik legesélyesebb állam, Szlovénia lakói felé. E nemzeteknél lényegesen kevésbé rokonszenvesnek találták a négy ország válaszadói a szerbeket, románokat, bolgárokat, fehéróroszokat

vagy az ukránokat. Ezt a szempontot valamelyest keresztbemetszi a szomszédság, az együttélés, a történelmi és a mindennapokból táplálkozó személyes vagy potenciálisan bármikor megélhető személyes élmények. Ez utóbbiak nyilvánvalóan számosabbak a nyugati nemzetek tagjairól szerzett személyes tapasztalatoknál és legtöbb esetben valamilyen negatív élménnyel kapcsolódnak össze: bűnözés, az életformák és az életszínvonal különbözősége. Vélhetően e – szintén legalább két nagy csoportra bontható (történelmi és személyes, vagy kvázi-személyes tapasztalatok) – második szempont okozza a négy ország lakóinak véleménye közötti különbségeket. Így magyarázható a szlovákokkal szembeni nagyfokú rokonszenv a csehek, és viszonylag nagyfokú ellenszenv a magyarok körében. A magyarok esetében a szomszédok közül nemcsak a szlovákokkal, hanem a szerbekkel, a románokkal és az ukránokkal szemben is – a szlovákokkal szembeninél is lényegesen erőteljesebb – ellenszenv tapasztalható. Ez utóbbiaknál a magyarok nemcsak a nem szomszédos fehéroroszlakat, vagy bolgárokat, de a kínaiakat és a vietnámiakat, tehát nagyon különböző kultúrához tartozó nemzetek tagjait is rokonszenvesebbnek tartják. Különösen szembevethető a románokkal szemben mindenhol megnyilvánuló ellenszenv, mely a három többi ország vonatkozásában semmiképpen sem magyarázható történelmi traumákkal.

Mindegyik ország lakói számára a romák bizonyultak a legellenszenvesebbnek, a válaszok átlagai a cigány nép esetében csak Lengyelországban haladták meg kis mértékben a 3,00-as értéket.

A magyarországi adatok lehetővé teszik a vélemények háttérváltozók szerinti vizsgálatát is. Megpróbáltuk feltérképezni a válaszok megoszlását meghatározó háttértényezőket. Így vizsgáltuk a véleményeket nem, kor, iskolai végzettség, jövedelem, gazdasági aktivitás és a lakóhely jogállása szerint. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a legnagyobb rokonszenvvel (vagy legkevesebb ellenszenvvel) a nők, a legfiatalabbak és a legidősebbek, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezők, a munkanélküliek és nem nyugdíjas inaktívok, a nagyobb és kisebb városokban, esetenként a községekben élők fordulnak más nemzetek tagjai felé. A legalacsonyabb átlagokat rendszerint a férfiak, az 50-69 évesek, az érettségizettek, a legmagasabb jövedelműek, az önállók és a budapestiek között regisztráltuk. Ezek általános megállapítások mind a 24 felsorolt nemzet adatainak áttekintése nyomán. Ettől eltérő helyzetet tapasztaltunk például a csehek, a lengyelek vagy a japánok esetében, ahol a társadalmi-gazdasági háttértényezők éppen az előzőekkel ellentétes eredményeket mutattak.

1. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...
(hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Magyarország (N=1524)		Csehország (N=998)		Lengyelország (N=1048)		Litvánia (N=1006)	
	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt
Amerikaiak	4,83	7,3	4,55	4,3	5,37	5,0	5,00	8,6
Angolok	4,91	8,8	4,86	4,7	5,15	6,4	5,00	12,5
fehéroroszok	3,41	19,0	3,28	12,4	4,02	8,0	4,25	7,2
bolgárok	3,61	12,5	3,32	6,9	4,17	9,5	4,22	28,4
kínaiak	3,34	9,1	3,25	11,2	4,15	12,6	3,79	22,8
horvátok	3,85	10,0	4,13	8,5	4,22	12,3	3,62	30,9
csehek	3,76	9,0	5,81	2,0	4,90	5,3	4,75	19,7
franciák	4,56	8,8	5,29	3,8	5,30	5,9	5,32	12,6
izraeliek (zsidók)	3,88	10,4	3,97	13,1	3,85	6,8	3,43	9,8
japánok	4,46	11,7	4,56	9,2	4,71	11,1	5,31	17,4
litvánok	3,69	23,2	3,83	16,6	4,53	7,3	n.a.	n.a.
németek	4,62	5,5	3,68	2,2	4,30	3,7	5,28	5,7
lengyelek	4,50	7,6	4,13	2,5	6,33	2,5	4,40	6,0
romák (cigányok)	2,61	5,4	2,18	3,4	3,28	3,5	2,47	9,5
oroszok	3,17	6,8	2,94	3,2	3,75	4,9	4,91	3,7
románok	2,78	6,7	2,72	5,9	3,33	7,0	3,86	27,8
szerbek	2,74	9,4	3,37	8,9	3,78	12,2	3,56	31,8
szlovákok	3,56	9,0	5,3	1,1	4,72	7,6	4,24	30,9
szlovének	3,97	14,5	4,64	13,0	4,51	12,9	4,11	35,5
svédok	5,05	11,9	5,17	11,8	5,03	8,9	5,45	13,2
ukránok	3,08	10	3,14	5,1	3,67	6,3	4,74	9,0
magyarok	5,89	4,4	4,14	5,6	5,00	7,2	4,59	25,7
vietnámiak	3,69	15,5	2,96	3,1	4,15	11,2	3,62	32,1
olaszok	4,81	8,7	4,47	5,9	5,20	6,4	5,30	15,5

2. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...
(helyezések a hétfokú skálán mért válaszok átlaga alapján)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország	Litvánia
amerikaiak	3	7	1	6
angolok	2	4	4	7
fehéroroszok	17	17	17	13
bolgárok	15	16	14	15
kínaiak	18	18	15	18
horvátok	11	10	13	19
csehek	12	-	7	9
franciák	6	2	2	2
izraeliek (zsidók)	10	12	18	22
japánok	8	6	9	3
litvánok	13	13	10	-
németek	5	14	12	5
lengyelek	7	11	-	12
romák (cigányok)	23	23	23	23
oroszek	19	21	20	8
románok	21	22	22	17
szerbek	22	15	19	21
szlovákok	16	1	8	14
szlovének	9	5	11	16
svédok	1	3	5	1
ukránok	20	19	21	10
magyarok	-	9	6	11
vietnámiak	14	20	16	20
olaszok	4	8	3	4

3. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...
(hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Magyarország (N=1524)				Csehország (N=998)			
	Inkább rokonszenves	Semleges	Inkább ellenszenves	Összesen	Inkább rokonszenves	Semleges	Inkább ellenszenves	Összesen
amerikaiak	51,8	26,3	14,7	7,3	49,75	24,82	21,1	4,32
angolok	53,8	25,5	12	8,8	57,39	23,82	14,08	4,72
fehéroroszok	13,5	26,1	41,4	19	15,88	23,32	48,44	12,36
bolgárok	16,6	31,6	39,2	12,5	17,09	24,72	51,26	6,93
kínaiak	16,4	26,6	48	9,1	15,78	23,42	49,64	11,16
horvátok	25,6	30,9	33,5	10	36,22	26,06	29,28	8,45
csehek	23,7	30,6	26,7	9	81,41	10,05	6,53	2,01
franciák	45,6	28,6	17	8,8	72,16	15,98	8,04	3,82
izraeliek (zsidók)	27,2	28,9	33,5	10,4	31,86	23,72	31,36	13,07
japánok	41,4	27,1	19,7	11,7	47,74	22,91	20,2	9,15
litvánok	17,6	25,8	33,4	23,2	25,85	25,86	31,69	16,6
németek	50	24,3	20,2	5,5	30,25	24,32	43,21	2,21
lengyelek	43,8	26,7	21,9	7,6	39,7	28,14	29,64	2,51
romák (cigányok)	11,8	14,3	68,4	5,4	6,03	11,96	78,59	3,42
oroszok	14,4	23,5	55,3	6,8	14,97	18,59	63,22	3,22
románok	10,7	17,1	65,6	6,7	8,85	17,09	68,13	5,93
szerbek	9,4	17	64,3	9,4	21,01	20,7	49,34	8,94
szlovákok	18,7	28,4	44	9	73,24	14,08	11,28	1,11
szlovének	25,6	30,6	29,4	14,5	50,1	20,32	16,5	12,98
ukránok	55,2	25,3	7,6	11,9	61,47	19,82	6,84	11,77
svédek	13,5	21,2	55,3	10	18,22	21,23	55,44	5,13
magyarok	78,7	12,7	4,1	4,4	36,88	28,84	28,64	5,63
vietnámiak	18,6	30,2	35,6	15,5	14,78	20,7	61,41	3,12
olaszok	51,8	28	11,5	8,7	45,43	28,14	20,51	5,93

3. táblázat (folytatás). Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)... (hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Lengyelország (N=1048)				Litvánia (N=1006)			
	Inkább rokonszenves	Közömbös	Inkább ellenszenves	Nem tudja, nem válaszolt	Inkább rokonszenves	Közömbös	Inkább ellenszenves	Nem tudja, nem válaszolt
amerikaiak	67,8	20,1	6,8	5	13,5	24,2	53,7	8,6
angolok	61,6	22,6	9,3	6,4	11,7	24,1	51,8	12,5
fehéroroszkok	34,1	22,2	35,6	8	31,5	21,9	39,4	7,2
bolgárok	34,8	26,1	29,5	9,5	20,4	25,8	25,3	28,4
kínaiak	34,2	24,3	29	12,6	32,9	20,5	23,7	22,8
horvátok	34,6	26,8	26,2	12,3	32,4	19,1	17,6	30,9
csehek	57,7	23,2	13,7	5,3	13,1	23,6	43,7	19,7
franciák	66,6	20,9	6,6	5,9	7,2	17,7	62,6	12,6
izraeliek (zsidók)	33,2	21,5	38,4	6,8	46,3	19,6	24,2	9,8
japánok	47,5	24,8	16,7	11,1	8,6	16,9	57,2	17,4
litvánok	45,4	24,2	23	7,3	-	-	-	-
németek	44,1	22,3	29,8	3,7	10,9	16,6	66,9	5,7
lengyelek	88,0	7,4	2,1	2,5	29,5	21,6	43,0	6,0
romák (cigányok)	24,3	17,8	54,5	3,5	69,2	8,8	12,5	9,5
oroszok	30,6	21	43,3	4,9	17,7	22,2	56,8	3,7
románok	23,0	17,3	52,7	7	27,3	24,6	20,3	27,8
szerbek	26,9	23,4	37,5	12,2	33,1	19,6	15,5	31,8
szlovákok	48,9	27,2	16,3	7,6	19,7	23,9	25,5	30,9
szlovének	41,3	25,5	20,4	12,9	20,5	22,4	21,7	35,5
ukránok	56,0	25,6	9,4	8,9	5,4	17,6	63,9	13,2
svédek	26,8	23,7	43,1	6,3	15,3	27,5	48,1	9,0
magyarok	55,7	26,7	10,5	7,2	12,9	25,8	35,5	25,7
vietnámiak	32,8	27,3	28,8	11,2	32,4	18,5	17,0	32,1
olaszok	62,7	22,4	8,4	6,4	7,1	18,8	58,7	15,5